

grondige analyse van EO, RPF en Ev. Hogeschool

Radicale protestanten

Wat was de visie van de oprichters van evangelische organisaties als de EO, de RPF en de Evangelische Hogeschool? Welke crisissen waren bepalend voor de latere ontwikkeling van deze organisaties? Hoe vonden ze een nieuw evenwicht? De studie van Remco van Mulligen is een analyse over een periode van meer dan 50 jaar en kan in sommige opzichten onthullend genoemd worden.

Van Mulligen deed archiefonderzoek, las periodieken, raadpleegde studies en deed interviews met sleutelfiguren. Het resultaat is een proefschrift, waarop hij vorig jaar in december aan de VU promoveerde. Veel theologen promoveren op historische onderwerpen van meer dan honderd jaar geleden. Deze studie bewijst dat het ook zinvol kan zijn, om een inventarisatie te maken van de recente geschiedenis.

de EO in het begin

Eind jaren tachtig vroegen twee bejaarde zusters uit het Friese dorp Wirdum mij of ik niet lid zou willen worden van de EO. Op een beleefde manier heb ik dit verzoek afgewimpeld. Stel je voor!

Ik herinner mij een uitzending in de jaren tachtig over het onderwerp zelfmoord. Het panel bestond uit gelovigen die het op heel veel punten met elkaar eens waren: een christelijk gereformeerde theoloog, een vrijgemaakte theoloog, een evangelische voorganger, enz. Vrij onverwachts kwam er een vraag van een moeder via de telefoon: mijn dochter heeft zelfmoord gepleegd en waar ik het meest mee zit is: is ze nu behouden of niet? Wat ik mij herinner is het gecalculeerde antwoord dat een van de broeders (uiteraard zaten er geen zusters in het panel) gaf: 'mevrouw, we kunnen geen antwoord geven op die vraag. Dat moeten we aan Gods rechtvaardig oordeel overlaten'.

Meerdere zaken vallen op bij deze ene uitzending. De EO was een naar binnen gerichte organisatie. Er zat weinig troost in het antwoord. En bij de samenstelling van het panel streefde men naar unanimiteit.

Uit de gedetailleerde analyse van Van Mulligen blijkt dat mijn negatieve gevoel bij de EO destijds niet uit de lucht gegrepen was.

In de jaren zeventig timmerde de EO aan de weg met beschouwingen over het Einde der tijden. Men schrok er niet voor terug om de antichrist concreet te benoemen. De Wereldraad van kerken en het communisme in Rusland waren concrete tekenen van het nadere einde van de wereld.

Verder was er de campagne 'Adam of aap?', waarin de kijker voor een simpele keuze werd gesteld tussen schepping en evolutie. De EO bracht ook de pseudowetenschapper Velikovsky voor het voetlicht, die meende aanwijzingen te hebben voor de historiciteit van belangrijke Oudtestamentische gebeurtenissen. Homoseksualiteit zag men in de jaren zeventig als een neurose en uiteraard vocht men tegen de legalisering van abortus.

Kenmerk van de EO in de begintijd was polarisatie en amateurisme. Men was overtuigd van zijn eigen gelijk, streek plooiën glad en richtte zijn pijlen op de ontaarde buitenwereld. Journalistiek waren de producties belabberd, omdat discussies nooit open waren. Men moest wel uitkomen bij die ene conclusie.

Positievare initiatieven waren de oprichting van de EO-landdag (de latere Familiedag), de EO-jongerendag met de Ronduitclub, EO-nazorg en EO-metterdaad.

de omslag in de EO

Binnen de oude EO bestond een rigide leiderschap. In *Radicale Protestanten* wordt gedetailleerd over een aantal ontslagen gesproken. De directie bepaalde de lijn, waaraan het personeel moest gehoorzamen. In de jaren tachtig ontstond er een crisis door het ontslag op

staande van een belangrijke medewerker door Dorenbos. Het ging over een futilliteit. Knevel en Ad de Boer overwegen de EO te verlaten. Na het verschijnen van een extern rapport, moet Glashouwer sr. zich terugtrekken. Velema, met een meer zakelijke benadering, komt in zijn plaats. Dorenbos moet ook terugtreden.

In 1990 wordt de relatief onbekende Arie van der Veer voorzitter. Hij spreekt over 'de eocumene van het hart'. De EO verlaat haar overheersend negatieve discours. De kijkcijfers gaan omhoog. Programmamakers krijgen meer vrijheid. Het lukt de EO om moeilijke onderwerpen aan te snijden zonder dat een deel van de achterban afhaakt. In mijn herinnering staat een moedige documentaire van 2004 over het onderwerp homofilie. Zonder oordelen komen verschillende homo's aan het woord en vertellen over hun worsteling. De EO nam een groot risico met deze uitzending.

Dat de EO een samenbindend element is de innerlijk verdeelde protestantse wereld, is ongetwijfeld een grote prestatie. Heeft de EO te grote compromissen gesloten? Het is maar hoe je het uitlegt. In ieder geval is de missionaire gedrevenheid er nog steeds. De manier waarop is evenwel grondig veranderd.

RPF

De RPF werd in 1975 opgericht om voor orthodoxe protestanten een alternatief te bieden voor het CDA. De SGP en het GPV bestonden al, maar in die partijen bestond te weinig openheid. Meindert Leerling, die bekend was via de EO, werd tot lijsttrekker gekozen. Hij haalde in 1981 twee zetels. Samen met Wagenaar nam hij plaats in de Tweede Kamer. De samenwerking was echter slecht. Dit leidde tot een breuk. Wagenaar moest vertrekken en Leerling verloor gezag. Eind jaren tachtig moest men op zoek naar een nieuwe identiteit. Abortus was geen item meer en de Oost-West-verhoudingen waren eveneens grondig gewijzigd. Met meer nadruk sociale rechtvaardigheid en het milieu betekende in 1994 een koerswijziging, die aansloeg bij de kiezer. In 2000 ging de RPF op in de Christen Unie.

De Evangelische Hogeschool

De EH werd in 1977 opgericht als alternatief voor de verwaterde VU. Creationisme was in de beginfase belangrijk. Ook was er veel ambitie om echt een universiteit te worden. Er was echter geen subsidie en het aantal studenten was laag. Bovendien waren er soms benauwende discussies. Er ontstond een controverse rond de visie van F. de Graaff. Toen het echt tot een crisis kwam kreeg de grootste geldschieter van de EH vrij mandaat om maatregelen te nemen. Het idee van een universiteit werd losgelaten. Zoveel jaar later is de EH in rustiger vaarwater terecht gekomen. Voor creationisme is weinig belangstelling meer. Het basisjaar loopt goed. Men is klein gebleven en heeft daar vrede mee.

conclusie

Van Mulligen concludeert: je hebt twee soorten radicale protestanten: zij die hetzelfde blijven en zij, die een ontwikkeling doormaken. Ouweneel, De Boer en Knevel hebben een ontwikkeling doorgemaakt. Toch hebben ze nog steeds dezelfde geloofsovertuiging. Hun houding naar de buitenwereld is wel fundamenteel veranderd.

Samenvattend: *Radicale protestanten* is een voortreffelijke studie!

Jart Voortman

Remco van Mulligen, *Radicale protestanten, Opkomst en ontwikkeling van de EO, de EH en de ChristenUnie en hun voorlopers (1945-2007)*,
Buijten & Schipperheijn 2014